

ni de Türkler'deki "güzel bir yüzde kötü bir ruhun saklanamayacağı" inancına bağlamaktadırlar. Habsburg elçisi olarak XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı ülkesine gelen Busbeke mektuplarında Batılılar'ın iyi yetiştirilmiş attan ve köpekten zevk aldığını, Türkler'in ise iyi eğitilmiş insandan büyük haz duyduklarını yazmaktadır.

Enderun eğitiminin temel prensiplerinden biri de disiplindi. Hazırlık ve Enderun eğitime devam eden gencin her hareketinin ölçülü olması gerekiyordu. Özellikle Enderun'da akağalar kurallara uyma konusunda son derece sertti. En küçük kusur bile cezalandırılırdı. Verilen belli başlı cezalar falaka, uykusuz bırakma, yemeği kesme idi. Bu disiplin gençlerin sabırlı, her türlü meşakkate dayanıklı, saygılı, alçak gönüllü olmalarını sağlardı. Yatakhaneleri koğuş şeklindeydi ve her sekiz on gencin arasına bir akağa yatağı bulunurdu. Pirinç ve et temel yiyeceklerdendi. Gençlerin fazla yemesine izin verilmediği gibi gıdasız kalmamasına da özen gösterilirdi. Gençlerin kabiliyetlerine göre her türlü makama ulaşabileceklerini bilmeleri onların prensiplere uymalarını sağlar ve çalışma azimlerini artırır.

Enderun gençlerinin içinde bulunduğu çevre de onların bilgi ve görgülerinin artmasına yardımcı oluyordu. Topkapı Sarayı asırlarca yoğun idarî, siyasî ve diplomatik faaliyetlere sahne olmuş bir merkezdi. Ülke dahilinden beylerbeyiler, sancak beyleri, kadılar; müslüman ve gayri müslim devletlerden gelen diplomatik heyetler, elçiler; Divân-ı Hümayun üyeleri olan sadrazamlar, vezirler, kazas-kerler hep bu sarayda yoğun faaliyet içerisinde bulunuyordu. Bu husus Enderunlu gençlere engin bir görüş ve tecrübe sağlıyordu. Gerek merkezde gerekse eyaletlerde çeşitli seviyelerde hizmet gören vezirler, beylerbeyiler, sancak beyleri ve diğer idarî görevliler genellikle bu kurumdan yetişmiş kimselerdir. Tayyazâde Atâ Bey ve Hızır İlyâs'ın eserlerinde saray ve Enderun hayatı ve burada oluşan kültür muhiti hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. Özellikle Atâ Bey'in eserinde, Enderun'da yetişen ve değişik alanlarda görev yapan âlim, şair, devlet adamı, asker ve idarecilerin adları ve yer yer biyografileri verilmiştir.

Enderun tamamen farklı metotlara ve hedeflere dayanan medrese ile karşılaştırıldığında birinci kurumun hedefine ulaşma açısından daha şanslı ve ba-

şarılı olduğu görülür. Medrese eğitimi, ilmiyeye mensup ailelerin çocuklarına tanınan imtiyazlar ve himayelerle içeriden zayıflarken Enderun'un sıkı bir disipline dayanan, başarı ve mahareti yükselmenin yegâne vasıtası yapan prensibi, kimseye bir ayrıcalığın tanınmadığı klasik dönemde bu kurumu imparatorluğun en başarılı eğitim müessesesi haline getirmiştir. Nitekim Batılı birçok gözlemci ve uzun yıllar İstanbul'da kalmış elçiler medreseden ziyade Enderun eğitimiyle ilgilenmişler, en garazkâr olanları dahi takdîrîkâr ifadeler kullanmışlardır. Ancak XVII. yüzyılda, mevcut usullere aykırı olarak birtakım himaye ve kayırmalarla Enderun'a şartlara uymayan kimselerin alınmaya başlanması, eğitim sisteminin gelişen yeni ihtiyaçlara ayak uyduramaması, özellikle bu dönemlerde kapıkulu askerinin iktidarı belirleyici büyük nüfuz ve gücü, Enderun'daki disiplinin ve eğitim kalitesinin sarsılmasına yol açtı. Genel olarak imparatorlukta diğer kurumlar gibi bu müessese de önemini yitirmeye başladı. Buna rağmen Enderun XIX. yüzyıl başlarına kadar etkisini devam ettirmiş, daha sonra ise Batı tarzında açılan mekteplerden yetişenler idarede söz sahibi olmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA:

D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 34-56; Hızır İlyas, *Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276; Atâ Bey, *Târîh-i Atâ (Târîh-i Enderûn)*, İstanbul 1293; B. Miller, *The Palace School of Muhammed the Conqueror*, Cambridge 1941; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 297-357; Fethi İsfendiyaroğlu, *Galata Sarayı Tarihi*, İstanbul 1952; İsmail H. Baykal, *Enderun Mektebi Tarihi*, İstanbul 1953; Rycout London (1968), s. 25-33; Ülker Akkutay, *Enderûn Mektebi*, Ankara 1984; Albert Howe Lybyer, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi* (trc. Seçkin Cılızoğlu), İstanbul 1987, s. 73-80; İsmet Parmaksızoğlu, "Enderun Mektebi", *TA*, XV, 193; a.mlf., "Enderun-i Hümayun", a.e., XV, 193-196; Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı", *Sanat, Topkapı Sarayı Müzesi*, sy. 7, Ankara 1982, s. 12-43; a.mlf., "Hasoda Teşkilatı", *Türk Etnografya Dergisi*, sy. 14, İstanbul 1974, s. 97-113; V. J. Parry, "Enderûn", *EI²* (İng.), II, 697-698; C. E. Bosworth, "*Khâşş Oda*", a.e., IV, 1097.

MEHMET İPŞİRLİ

ENDERUN CAMİİ

Amasya'da Dânişmendliler
dönemine ait cami.

Hatuniye mahallesinde Loğ Minare Camii adıyla da bilinen yapının hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Hüseyin Hüsâmeddin, bazı bel-

Enderun Camii'nin kalıntıları - Amasya
(M. Tektaş fotoğraf arşivi)

gelerde 612 (1215-16) tarihinden itibaren Câmî-i Enderûn veya Câmî-i Gazi Bey adıyla geçtiğini belirtir. Cami büyük bir ihtimalle Dânişmendliler'den Şemseddin İsmâil Gazi Bey zamanında (1166-1172) yapılmıştır. Buraya 879 (1474-75) yılında II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun tarafından bazı köy ve mezraaların vakfedildiği, daha sonra da 911'de (1505-1506) yine saraya mensup Gülçiçek Hatun'un çeşitli akarlar vakfettiği bilinmektedir.

Eskiden beri harap bir vaziyette bulunan yapı kareye yakın basit bir dikdörtgen plana sahiptir. Mimari tarz ve kullanılan tuğla açısından XII. yüzyıl karakteri gösterir. 1900'lerde çekilmiş bir fotoğrafta üzerinin ahşap örtülü olduğu görülmektedir. 1939 depreminde harabeye dönen caminin mevcut kalıntılardan bir kilise üzerine inşa edildiği ve sütunlu revaklarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Güneydoğu köşesinde, kırmızı tuğladan yapılmış yaklaşık 13 m. çapında bir minare yer alır. Minarenin girişi batıdan küçük bir koridorla caminin içerisine açılmaktadır. 15 metreye yakın yükseklikteki minare bu ölçülerle büyük bir loğ taşını andırıldığından caminin halk arasında "Loğ Minare" adıyla anılmasına yol açmıştır. Enderun Camii adının ise yapının içkale'de bulunmasından kaynaklandığı sanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Amasya Tarihi, I, 121-123; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 45-46.

MEHMET TEKTAŞ

ENDERUN HAZİNESİ

(bk. HAZİNE).